

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АВІАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Любов ПОМИТКІНА

«_____» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР

ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»

**Тема: «ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА МОТИВАЦІЮ ДОСЯГНЕННЯ
УСПІХУ У СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ»**

Виконавець: студентка групи ПС-406 Куліковська Ірина Володимирівна

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Подкопаєва Ю.В.

Нормоконтролер:

Подкопаєва Ю.В.

Київ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра авіаційної психології

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач випускової кафедри

_____ Любов ПОМИТКІНА

«_____» _____ 2022 р.

Завдання

на виконання кваліфікаційної роботи

Куліковської Ірини Володимирівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Вплив самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку», затверджена наказом ректора № 477/ст від 05.05.2022 р.

2. Термін виконання роботи: з 23.05.2022 р. по 19.06.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: вибірка – 26 студентів 2-4 курсів Національного авіаційного університету, віком від 19 до 21 року, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія». Гендерний аспект до уваги не брався. У дослідженні був використаний метод тестування з використанням стандартизованих психодіагностичних методик: методика «Рівень самооцінки» М. Сонерсен; методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса, а також методи математичної обробки даних: одновибірний критерій Колмогорова-Смірнова, кореляційний аналіз Пірсона, лінійна регресія, кількісний та якісний аналіз.

4. Зміст пояснювальної записки: кваліфікаційна робота складається з 2-х розділів. Перший розділ містить теоретичний аналіз проблеми впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку; у другому розділі представлено результати емпіричного дослідження впливу самооцінки на рівень мотивації до досягнення успіху.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 7 таблиць.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Виконання
1.	Вибір теми і формулювання завдань	Лютий	
2.	Тематичний добір та аналіз наукової літератури	Лютий	
3.	Оформлення теоретичної частини	Березень	
4.	Методологічне обґрунтування емпіричного дослідження	Березень	
5.	Проведення емпіричного дослідження	Квітень	
6.	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	Квітень	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи відповідно до ДСТУ	Травень	
8.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	30.05.2022	
9.	Виправлення зауважень, оформлення рецензії	Червень	
10.	Подання кваліфікаційної роботи нормоконтролеру та на підпис завідувачу кафедри	13.06.2022	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	15.06.2022	

7. Дата видачі завдання: «27» січня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Юлія ПОДКОПАЄВА
(підпис керівника)

Завдання прийняв до виконання _____ Ірина КУЛІКОВСЬКА
(підпис випускника)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Вплив самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку»: 39 сторінок, 7 таблиць, 33 використаних літературних джерел.

САМООЦІНКА, МОТИВАЦІЯ, УСПІХ, СТУДЕНТ, ОСОБИСТІТЬ.

Об'єкт дослідження – мотивація досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Предмет дослідження – вплив самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Мета – виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація; емпіричні методи дослідження: метод тестування з використанням психодіагностичних методик: методика «Рівень самооцінки» М. Сонерсен; методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса, методи математичної обробки даних: одновибірний критерій Колмогорова-Смірнова, кореляційний аналіз Пірсона, лінійна регресія, кількісний та якісний аналіз.

Встановлено, що самооцінка впливає на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали кваліфікаційної роботи рекомендовано використовувати у навчально-виховній роботі ЗВО та у роботі психологічних служб; також рекомендовано використовувати результати при профілактичній та корекційній роботі зі студентами для підвищення рівня мотивації до досягнення успіху у студентів юнацького віку.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА МОТИВАЦІЮ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	9
1.1. Самооцінка особистості як предмет психологічного дослідження	9
1.2. Особливості мотиваційної сфери особистості	14
1.3. Самооцінка як чинник мотивації досягнення успіху у студентів юнацького віку.....	19
Висновок до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА МОТИВАЦІЮ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	25
2.1. Організація та методи дослідження. Підбір психодіагностичних методик.....	25
2.2. Результати дослідження та їх аналіз	26
2.3. Виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.....	29
Висновок до розділу 2	33
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вмотивована людина здатна на великі звершення. Відомі особистості різних видів діяльності, не змогли б досягти успіху в обраних ними сферах без мотивації, впевненості у власних силах та здібностях. Самооцінка безпосередньо являє собою думку індивіда про себе, свої якості та навички.

Мотивацію до успіху вивчали такі відомі науковці, як Т. Елерс, Д. Мак-Клеланд, Д. Аткинсон, Х. Хекхаузен та А. Маслоу. Вони зазначали, що людина з високим рівнем мотивації досягнення успіху ставить перед собою дійсно масштабні для неї цілі, наполегливо працює, зацікавлена роботою, а тому досягає хороших результатів. Г. Мюррей вважав, що потреба в успіху характеризується здатністю виконувати складні завдання, реалізовувати свої таланти, долати перешкоди, що виникають на шляху. Людина з низькою самооцінкою є невпевненою у собі, тому навряд візьметься за складні завдання. Коли людина знає, чого вона хоче, однак, оцінює свої можливості, як низькі, мотивація до успіху може бути знижена, адже особистість вже вірить в те, що не досягне бажаного результату, перш за все, через невіру в себе.

У. Джеймс першим увів поняття «самооцінка», що постає певним образом самого себе. Представники гуманістичної психології Р. Мей, А. Маслоу, К. Роджерс та Г. Олпорт вважали, що образ, який складається у людини про саму себе часто неповний та спотворений. Це виникає саме через думки оточуючих та власні уявлення, що можуть не співпадати одне з одним.

С. В. Биков, спираючись на праці вищезазначених науковців, досліджував зв'язок самооцінки та мотивації до успіху. Він зазначав, що основною функцією самооцінки є регуляція поведінки та діяльності людини, а вищою формою саморегуляції на основі самооцінки є прагнення змінити, покращити себе та реалізовувати це прагнення, а мотивація, в свою чергу, виступає основною руховою силою, яка допомагає в цьому. Окрім С.В.

Бикова, проблему мотивації та самооцінки у студентів юнацького віку досліджували такі сучасні вчені, як Н.Н. Биктіна, Т.В. Зобніна, Л.П. Кислякова, Є.С. Іноземцева та Є.В. Дяченко, що у своїх дослідженнях робили акцент на проблематиці самооцінки та мотивації досягнення успіху у студентів юнацького віку. Їхні погляди засновані на наукових роботах класиків, а саме: А.Н. Леонтьєва, Д. Аткинсона, У. Джеймса, Г. Мюррея та інших науковців, які безпосередньо пов'язували ці два явища між собою і вважали, що розвиток мотивації перш за все залежить від особистісних особливостей, в тому числі й від самооцінки.

Аналіз психологічних літературних джерел констатує наявність різноманітних досліджень з даної проблематики, однак вони не дають остаточної відповіді щодо особливостей впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку, що й обумовило вибір теми нашої кваліфікаційної роботи «Вплив самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку».

Об'єкт дослідження – мотивація досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Предмет дослідження – вплив самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Мета дослідження – виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Для досягнення поставленої мети нами було сформовано наступні **завдання**, а саме:

1. Здійснити теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.
2. Провести емпіричне дослідження впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.
3. Встановити вплив за допомогою математичної обробки результатів дослідження.

Методи дослідження. Відповідно до завдань кваліфікаційної роботи були обрані методи дослідження: для розв'язання першого завдання був застосований метод теоретичного аналізу наукової літератури; для вирішення другого завдання було застосовано метод тестування з використанням стандартизованих психодіагностичних методик: теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація; емпіричні методи дослідження: метод тестування з використанням психодіагностичних методик: методика «Рівень самооцінки» М. Сонерсен; методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса, методи математичної обробки даних: одновибірний критерій Колмогорова-Смірнова, кореляційний аналіз Пірсона, лінійна регресія, кількісний та якісний аналіз.

Вибірка дослідження. Вибірку склали 26 студентів Національного Авіаційного Університету, віком від 19 до 21 року, які здобувають освіту за спеціальністю 053 «Психологія».

Наукова новизна результатів дослідження полягає в отриманні даних щодо наявності впливу різних рівнів самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Практичне значення результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи рекомендовано використовувати у навчально-виховній роботі ЗВО та у роботі психологічних служб; також рекомендовано використовувати результати при профілактичній та корекційній роботі зі студентами для підвищення рівня мотивації до досягнення успіху у студентів юнацького віку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА МОТИВАЦІЮ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

1.1 Самооцінка особистості як предмет психологічного дослідження

У даному розділі, на основі теоретичного аналізу проблеми, розглянемо основні погляди вчених на дану проблему та з'ясуємо сутність ключових понять, важливих для нашого дослідження.

У. Джеймс був першим, хто звернув увагу до необхідності вивчення самооцінки в контексті особистісних цінностей та значимих для людини сфер, на основі яких будується судження про себе [33]. Зустрічаємо різні твердження науковців, щодо сутності поняття «самооцінка», одні вважають, що це – найважливіше утворення особистості, її центральний компонент, який є регулятором людської поведінки та діяльності. Разом із цим, інші зазначають, що це явище – стрижневий компонент процесу самосвідомості, що демонструє рівень її розвитку [23]. Однак, обидві думки є вірними, адже самооцінка є складовою «Я-концепції» особистості, яка являє собою певне значення, що надає людина власній поведінці, рисам та особливостям: як внутрішнім, так і зовнішнім [29]. «Я-концепція» вважається найскладнішим утворенням самосвідомості, що включає і психологічний автопортрет, і усвідомлення морального змісту свого життя людиною, тобто це те, як людина уявляє себе та своє місце у світі. Важливою її функцією є забезпечення узгодженості всередині особистості між всіма її Я-образами та сталості її поведінки, незалежно від впливів зовнішнього середовища. Інакше кажучи, Я-концепція забезпечує гармонію психічного світу індивіда та збалансованого становлення його як особистості та індивідуальності [15].

Я-концепція розглядається як сукупність установок особистості, елементами яких є:

- переконання (обгрунтоване та необгрунтоване);
- емоційне ставлення до певного переконання;
- відповідна реакція, що здебільшого виражається у поведінці.

Образ «Я» загалом теж є певною мірою такою установкою і складається з наступних компонентів:

- пізнавальний (пізнання себе, уявлення про свої риси та якості);
- емоційний (оцінка якостей та формування самоповаги);
- практичне ставлення до себе, що засноване на попередніх складових.

Однак, видів цих образів є безліч, серед яких слід виділити: духовне «Я», соціальне «Я», сімейне «Я», фізичне «Я», інтимне «Я», а також «Я» - теперішнє, ірреальне, минуле, майбутнє, ідеальне [10].

Скрипченко О. зазначає, що самооцінка – це та цінність та значущість, яку людина собі надає, своїм рисам, манерам поведінки. Уявлення про себе, свої «Я»-образи складаються в людини під впливом оцінок інших людей її особистості, при співвіднесенні мотивів, цілі та результатів своїх дій з нормами поведінки, що визначені соціумом або конкретною групою людей, в яку входить індивід. Будь-який самоопис людини є прихованою оцінкою людини себе та своїх внутрішніх чи зовнішніх рис [29].

За Бернсом Р., самооцінка – це афективна оцінка цього уявлення, що може мати різну інтенсивність, в залежності від того, які емоції виникають у процесі прийняття особистісних якостей індивідом. Тому явище самооцінки відноситься до емоційно-ціннісної структури особистості, що може також називатися «самовідношенням» [3]. Молчанова О.Н. також стверджує, що під самооцінкою розуміють особливі уявлення людини про свою важливість, своєї діяльності в суспільстві, а також оцінка власних якостей, почуттів та емоцій, недоліків та переваг. Все це визначає, на скільки індивід є соціально адаптованим [19; 20].

Самооцінка виконує загалом дві функції: регуляційну та захисну [29]. Перша проявляється у постійному порівнянні себе зі своїм «еталоном», а результати перевірки можуть як задовольняти індивіда, так і навпаки. Тому дане явище не є сталим, а змінюється в залежності від обставин [15]. Захисна ж функція забезпечує відносну незалежність від думки інших та стабільність особистості [20].

Скрипченко О.В. [29] пропонує наступну класифікацію самооцінки:

1. За рівнем: низька; висока.
2. За співвіднесенням з реальними успіхами: адекватна; неадекватна.
3. За особливостями будови: конфліктна; безконфліктна.

На думку автора, для розвитку особистості ефективною є саме висока адекватна самооцінка, проте вона має бути гнучкою і змінюватися під впливом нової інформації, що допоможе не тільки у саморозвитку, а й забезпечить продуктивність діяльності. На думку Ширальді Г. [31], низька самооцінка є «невидимим недоліком» особистості, у той час як здорова, тобто, адекватна самооцінка свідчить про задоволеність життям в цілому та щастя.

За Криворучко Т.І. [15], ступінь адекватності є однією з найбільш значимих характеристик, адже він показує, чи наявний збіг між реальними успіхами особистості та її судженнями про себе. Тому визначають адекватну самооцінку та неадекватну, яка може бути як, неадекватно завищена, так і неадекватно занижена, що свідчить про деформацію особистості. Знижена самооцінка проявляється у невпевненості в собі, відсутності певних вимог до себе, перешкоджає самовихованню.

Дмитрієва С. та Гуменюк С. виділяють згадують у своїй науковій праці ще два види самооцінки, а саме: актуальну та потенційну. Потенційна самооцінка є свого роду рівнем домагань особистості, тобто, те, на що здатна людина. Актуальна ж самооцінка являє собою реальні успіхи особистості, тобто, те, чого вона вже досягла [26].

Самооцінка не дається людині з самого народження, вона поступово формується у процесі розвитку під впливом життєвих обставин, а саме: під час виконання діяльності та міжособистісної взаємодії [13].

Юнацький вік, в свою чергу, передбачає формування світогляду особистості, самовизначення та прийняття рішень з приводу майбутньої професії, свого місця в житті. В індивіда змінюється ставлення до минулого, до своєї поведінки, тому розвивається цілісне уявлення про себе. Саме тому самооцінка є дуже суперечливою на цьому етапі, адже самоповага формується на основі своїх колишніх досягнень та успіхів, від чого власне залежить і подальша успішність людини. Самооцінка напряму пов'язана з такою потребою особистості, як самоствердження, що визначається певним відношенням її цілей, які вона перед собою ставить в залежності від власного рівня домагань, та реальними успіхами [26].

Давиденко О.Л. зазначає, що завищена або знижена самооцінка в юнацькому віці може стати причиною внутрішніх особистісних конфліктів, де внаслідок наявності першої у хлопців та дівчат виникає ідеалізоване ставлення до себе, переоцінка своїх можливостей, небажання визнавати свої помилки. Наявність другого типу самооцінки призводить до невпевненості, проблем з реалізацією своїх здібностей, постановки занижених цілей перед собою та надмірної самокритичності, що може викликати комплекс неповноцінності [7].

Зважаючи на всю вищевказану інформацію, можна виділити наступні фактори, що впливають на формування самооцінки:

- схильність оцінювати себе так, як, на думку особистості, оцінюють її інші;
- співставлення образів «Я-реальне» та «Я-ідеальне»;
- оцінка успішності власних дій через призму ідентичності, тобто, успішне виконання саме того виду діяльності, що цікавить індивіда і яку він обрав [10].

Самооцінка дуже тісно пов'язана з тим, на що претендує людина. У. Джеймс визначив це явище за допомогою наступної формули: самооцінка

прямо пропорційна успіху і обернено пропорційна рівню домаганням, тобто, потенційним успіхам, яких людина хотіла досягти [33]. Переважання мотиву досягнення успіху вважається ознакою до особистісного росту та розвитку. Отже, людина з достатньо високою самооцінкою доволі впевнена в собі, своїх силах, не боїться ставити перед собою складні цілі, а тому шляхом тяжкої праці досягає їх, що, в свою чергу, підвищує її успішність у суспільстві [27].

Самооцінка є складовою «Я-концепції», а значить і частиною самосвідомості людини, що характеризує особистісний розвиток шляхом надання значення власній поведінці, рисам, характеру. Це явище передбачає ріст особистості через порівняння зі своїм «ідеалом» та незалежність від думки інших людей, яких індивід еталоном вищезазначених характеристик не вважає. У юнацькому віці людина визначає, ким вона є та ким хоче стати, дивлячись на минулі версії себе, тобто, у більш ранньому віці. Самопокращення здійснюється завдяки правильній постановці та досягненню цілей, які формуються під впливом рівня домагань індивіда.

Таким чином, явище самооцінки вивчали такі класики, як У. Джеймс, Р. Бернс, А. Маслоу та інші, що сформувавши погляди сучасних вчених щодо даної проблематики, а саме: Т. Криворучко, О. Молчанової, О. Давиденко, О. Скрипченко та ін. Самооцінка – це центральний компонент особистості, що являє собою зіставлення її Я-реального та Я-ідеального та регулює її поведінку та діяльність, а також демонструє рівень розвитку людини. Тобто, чим меншою є різниця між Я-реальним та Я-ідеальним, тим більше людина вважається розвиненішою. Коли самооцінка у людини є низькою, то у неї наявна більша кількість ідеалів, кумирів, яких вона прагне наслідувати, наприклад, їхню поведінку, особливості зовнішності, іншими словами їй є до чого рости та розвиватися. У людини з високою самооцінкою ж ідеалів менше, адже вона вважає ідеалом саму себе, тому прагнення стати ще кращою у неї відсутнє. У студентів юнацького віку самооцінка формується на основі попередніх звершень, тобто, чи перейняли вони характеристики своїх ідеалів в минулому, чи стали вони тими, ким хотіли. Якщо їхні прагнення не стали

реальністю, то самооцінка буде зниженою, що викликає появу нових ідеалів, які актуальні для юнацького віку, що може включати, як високий статус серед одногрупників, так і успіхи в навчанні за-для отримання диплому з відзнакою.

1.2 Особливості мотиваційної сфери особистості

Мотиваційна сфера особистості є надважливою складовою в її діяльності, завдяки якій вона досягає успіху в будь-якій сфері життя. Це не просто ієрархія потреб та мотивів людини, а й ієрархія її цілей, планів та результатів, на які вона очікує. Поняття мотивації почало активно вивчатися вченими лише у другій половині ХХ століття. Здебільшого це пов'язано саме з неоднозначністю, складністю та мінливістю цього феномену. Першим, хто використав слово «мотивація», був А. Шопенгауер, який згадав його у своїй статті. Проте причини активності особистості цікавили філософів ще у античні часи [29].

Поняття мотивації серед науковців має подібні за змістом визначення. Так, Занюк С. зазначає, що це є певна сукупність спонукаючих факторів, які викликають у людини активність [9]. Щербина О. вважає, що мотивація – це те, що знаходиться всередині особистості, і вона спонукає до дій, а також визначає її поведінку. М. Магомед-Емінов визначає це явище, як процес психічної регуляції конкретної діяльності індивіда [32]. Тобто, можна зробити висновок, що це є певний потяг щось робити для досягнення конкретної цілі. Однак, виходячи з різних думок щодо значення мотивації, можна виділити два напрями, в яких це явище розглядається:

1. Розгляд мотивації зі структурних позицій, як сукупність факторів, з урахуванням яких людина ухвалює рішення та формує свої наміри.
2. Розгляд мотивації як динамічне утворення, механізм та процес реалізації чогось [9].

Загалом до факторів, що спричиняють дане явище, відносять мотиви, стимули, потреби [9]. Мотив – це відносно стійкі прояви, атрибути

особистості, особлива рушійна сила, що спонукає до дії для досягнення поставленої мети, а мотивами виступають власні потреби індивіда, його інтереси [18; 9].

Мотиви поділяються на:

1. Моральні, що можуть виражатися у визнанні цінності кимось того, що робить особистість, відчутті індивідом власної значущості в обраній діяльності.
2. Інтелектуальні, до яких відносять саморозвиток, реалізацію власних інтелектуальних здібностей, захоплення ідеєю.
3. Матеріальні, що являють собою отримання певної матеріальної винагороди (премії, стипендія).
4. Статусні, що пов'язані з бажанням особистості посісти вищу посаду, мати більше відповідальності, працювати у значущій сфері діяльності [9].

Потреби є сутністю особистості, вони становлять основну рушійну силу її активності в будь-якій діяльності [29]. Ще в часи античності Демокрит розглядав потреби, як рушійну силу, що привела у рух емоційні переживання людини та підняла її над тваринним світом. Арістотель же зазначав, що вони завжди пов'язані з ціллю, що набуває певного уявленого образу чи думки, які можуть бути як корисні для неї, так і шкідливі. Потребою також вважається внутрішнє напруження, яке направляє активність людини та робить цей процес динамічнішим, аби отримати те, що потрібно для нормального функціонування організму та особистості. Також потребою називається стан нестачі чогось, який людина намагається компенсувати. За пірамідою Маслоу у порядку зростання виокремлено наступні потреби: фізіологічні, потреба у безпеці, соціальні, потреба у повазі, а також найвища – потреба у самовираженні. Її автор підтримував ідею полімотивованості, іншими словами, поведінку індивіда визначає не якась одна потреба, а декілька, і чим їх більше – тим сильнішою є мотивація. Задоволення цих потреб відбувається безпосередньо за рахунок діяльності, тобто, активної взаємодії людини з навколишнім світом [9].

Формування мотивів, за Ф. Подшивайшовим, спричиняють предмети, що відповідають матеріальним потребам особистості. Потім – ідеальні предмети, що являють собою певні спонукальні уявлення або свідомі цілі людини. Таким чином, активність особистості в діяльності спонукається декількома мотивами: основним та підпорядкованими. Х. Хекгаузен розмежовує поняття «мотив» та «потреба». На його думку, потреби є вродженими, а мотиви є дещо вищим фактором спонукання, що розвивається в процесі онтогенезу та соціалізації [18].

В основі теорії мотивації Ф. Герцберга лежить поділ потреб людини на фактори гігієни та фактори мотивації, що відображають ступінь задоволеності чи незадоволеності особистості своєю діяльністю. Група перших факторів дозволяє лише знизити незадоволеність людини, однак, не може привести до задоволеності, наприклад, умови діяльності, статус особистості в обраній сфері. Група других факторів завжди призводить до задоволеності людини і практично ніколи не можуть викликати незадоволеність, наприклад, особисті досягнення, визнання, зміст роботи [9].

Петрова С.І. [25] стверджує, що задоволення одних потреб спричиняє прагнення задовольнити інші. На основі мотивів та потреб в особистості формується мета, яка, на відміну від вищевказаних факторів мотивації, є усвідомленою. Однак, слід розрізняти проміжну та кінцеву мету. Кінцева мета являє собою повне задоволення виниклої потреби. Проміжна ж мета є своєрідною умовою досягнення кінцевої мети [29]. Наприклад, студент-психолог поставив собі за мету написати дипломну роботу. У даній ситуації кінцевою метою буде повністю написана робота, а проміжною – вивчення теорії з проблематики, яку він обрав. Таким чином, з'являється мотивація зробити так, аби базові задовольнялися простіше для наявності більшої кількості часу для тих потреб, які знаходяться ланками вище у піраміді Маслоу.

Мотивація може бути як внутрішньою, так і зовнішньою. Перший вид відображає, чому власне людина діє, навіщо кожен день намагається зробити

своє життя та життя інших кращим. Вона загалом складається із мрій, прагнення самореалізації, самоствердження, спілкування, особистісний ріст. До другого ж виду відносять кар'єру, статус, престиж, можливість подорожувати [9]. Також виділяють мотивацію матеріальну та нематеріальну. Матеріальна передбачає отримання матеріальних благ, що виражаються в грошовій винагороді, різноманітних предметах, послугах. Нематеріальна спрямована на отримання емоційної вигоди, наприклад, підвищення самооцінки, психологічний комфорт тощо. Часто для того, аби підвищити мотивацію індивіда викладач або керівник використовують метод стимулювання. Стимулювання може бути представлене у вигляді певної винагороди для особистості, якщо вона виконає те чи інше завдання. Частіше винагорода стосується саме зовнішньої мотивації, наприклад, додаткові бали по предмету, якщо це навчальна діяльність, або ж премія, якщо це стосується роботи в фірмі [14]. Стимулювання таким чином може підвищити ефективність діяльності людини, адже процес починає приносити їй певне задоволення. Загалом це можна віднести до результативного аспекту мотивації, коли особистість робить щось лише заради результату. Окрім того, підвищенню мотивації сприяє й інтерес до процесу виконання конкретного завдання чи роботи, що являє собою процесуальний аспект мотивації [28]. Таким чином, ступінь активності особистості залежить не тільки від очікування того, що всі її дії призведуть до бажаного результату, а й від того, чи будуть її зусилля відзначені певною винагородою.

У юнацькому віці здійснюється переоцінка цінностей шляхом зміни ставлення до власної поведінки, ситуацій в минулому. Особистісна система цінностей відноситься до стійких мотиваційних утворень, що регулює активність людини, а тому ціннісні орієнтації індивіда варто розглядати в якості одного з механізмів росту та саморозвитку. При цьому дана система тісно пов'язує внутрішній світ особистості з навколишньою дійсністю. Чим вищими є цінності, тим зрілішою вважається людина. Таким чином, можна сказати, що система мотивації та цінностей характеризує взаємовідносини

індивіда із зовнішнім світом. Однак, не менш важливим є відношення до самого себе. Формування стійкого образу «Я» спричиняє підвищення усвідомленості власних переживань та намірів, планування життя та світогляду. Будь-яка властивість, особливість особистості, що відрізняє її від інших або ж, навпаки, є подібною до чиеїсь так чи інакше впливає на мотиваційний процес. Самоаналіз стає певним способом організації обраної діяльності, саморозвитку та самореалізації [5].

Важливою складовою мотивації є спрямованість особистості, що передбачає домінування конкретного потягу чи інтересу людини і таким чином визначає її вектор поведінки. Свого роду це є ієрархією домінуючих усвідомлених потреб, мотивів, спонукань людини, що спрямовує активність особистості та її діяльність у певний бік. Низовскіх Н.А. [22] було виділено декілька мотивів, що спонукають людину до цілеспрямованих самозмін, серед яких: пізнання та розуміння себе, потреба у визнанні, самовираження та самоствердження, звільнення від невротичної провини, знайти сенс власного життя. У кожного вони є різними і дізнатися про свої справжні мотиви можна за допомогою самосвідомості. Саме самосвідомість породжує процес переродження особистості.

Мотиваційним потенціалом володіють такі особистісні утворення, як: інтегроване уявлення людини про себе, ідентичність та вироблені стратегії поведінки. Деяким доволі складно усвідомити свої справжні мотиви. Зазвичай, це трапляється тому, що люди в силу штучних соціальних умов заперечують, що ними рухає бажання домогтися схвалення власних вчинків, дій. Іншими словами, особистість усвідомлено прагне до однієї цілі, при цьому роблячи дії, що відповідають більше неусвідомленим цілям, в результаті чого її очікує невдача у досягненні своєї мети. Поєднання умов і дій, які забезпечують успіх, називають «ситуацією успіху», в кінці якої радість безпосередньо означає про позитивний результат. Як наслідок, у людини формується самоповага, що є важливим компонентом образу «Я» [2].

Індивід із високою самооцінкою та самоповагою не відволікається на думку інших, адже власна є для нього домінуючою, завдяки чому у діях особистості простежується впевненість, позитив, а також концентрація на досягненні кінцевих цілей, не зважаючи на труднощі та перепони, які виникають на шляху [1].

Отже, мотивація – це сукупність спонукаючих факторів, що визначають поведінку особистості, викликаючи її активність. Мотивацію досліджували такі сучасні науковці, як: О. Щербина, І. Вартанова, А. Климчук, Н. Низовських та інші. Аналізуючи власну поведінку, людина починає усвідомлювати істинні мотиви своєї діяльності, а тому організовує план дій для успішного досягнення мети. У юнацькому віці мотивація студентів зумовлена бажанням самоствердження, самореалізації та саморозвитку, що власне і є істинними мотивами. Допоки вони не досягнуть, наприклад, рівня самоствердження, до якого прагнуть, то мотивація буде високою, адже в них буде до чого рости.

1.3. Самооцінка як чинник мотивації досягнення успіху у студентів юнацького віку

Самооцінку як чинник мотивації досягнення успіху у студентів юнацького віку вже вивчали декілька вчених у 21 столітті, проте зараз їхні дослідження можна вважати неактуальними, адже з моменту останнього дослідження пройшло декілька років. Результати даних досліджень були вкрай суперечливі: в одних дослідників було виявлено, що самооцінка впливає на мотивацію досягнення успіху, а саме високий рівень самооцінки провокує виникнення високого рівня мотивації; в інших – висока самооцінка провокує високу мотивацію досягнення успіху. У студентські роки особливо актуальною є проблема становлення мотивації досягнення успіху, адже у цей період найбільш важливим завданням для студента є саморозвиток, пошук сенсу життя та формування провідних потреб. Те, як людина бачить себе у житті, як ставить цілі та досягає їх загалом визначається в роки студентства

під час навчання в університеті. У юнацькому віці людина досягає найвищого рівня особистісного та інтелектуального розвитку, адже це є основним періодом, особистісної, професійної та соціальної самореалізації. У більшій мірі формування мотивації у студента в юнацькому віці пов'язане з успішністю в навчальній діяльності, сприйнятті себе як студента, розуміння своїх слабких та сильних сторін у навчанні, комунікацією з людьми, яких студент вважає значимими у його професійному розвитку[12;11;8].

У підрозділі 1.1. нами було з'ясовано, що самооцінка є складовою Я-концепції особистості, яка являє собою певну систему установок та цінностей людини. Психологи стверджують, що поведінка людини, в тому числі й поведінка студентів в юнацькому віці, в багатьох аспектах визначається її системою цінностей та установок, на основі яких вона будує власні цілі [6].

Мотивація та мотиви у діяльності є проявом структури Я-концепції та її узгодженості. Можна виділити такий образ студента, як Я-актуальне, що проявляється у його готовності діяти в моменті «тут і зараз». Так, як головною функцією Я-концепції є інтегрованість у суспільство та світ загалом, то розкривається вона через взаємодію всіх елементів мотивації, що приймають участь у формуванні поведінки студента. За Ю. Горбенком, уявлення про себе відноситься до такого рівня організації мотивації, як метасистемний, тобто, особистісний, що являє собою узгодженість між різними Я-образами [12].

Самооцінка студента пов'язана, перш за все, з його рівнем домагань, що формується під впливом пережитих успіхів в його житті. Разом, вони являють собою мотиваційні чинники, що впливають на результативність діяльності студента. Домінуючими мотивами у студентські роки Л. Котлова, І. Тичина та Н. Шикирава вважають професійні, пізнавальні та прагматичні, які виражаються у здобутті нових та глибоких знань, а також інтелектуальної задоволеності [16].

О. Дніпрова зазначає, що поведінка студента завжди так чи інакше поєднується з його уявленнями про себе і тим, яким він хоче бути, тобто, з образом ідеального-Я. Мотивація досягнення, на її думку, спрямована на

кінцевий позитивний результат, якого можна досягти лише за умови постійного перегляду власних цілей шляхом аналізу власного Я, своїх істинних мотивів, цінностей та установок [8]. О. Скрипченко зазначає, що активність спрямована на мотивацію досягнення може бути спричинена не тільки ідеальним-Я, але й індивідуальним-Я, що мотивує до досягнення успіху шляхом власних теперішніх інтересів та потреб, а також природним-Я, яке мотивує біологічними потягами. Якщо студент юнацького віку досягає високих результатів у своїй діяльності, то можна сказати, що в нього доволі сильна мотивація досягнення [29].

За теорією Х. Хекгаузена, мотивація досягнення успіху може розглядатися як спроби збільшити або ж зберегти найвищий рівень здатності особистості до всіх тих видів діяльності, де можуть використовуватися критерії успішності і де виконання таких видів може призвести до успіху. М. Магомед-Емінов зазначає, що мотивація досягнення успіху є певною функціональною системою інтегрованих когнітивних, а також афективних процесів, які виконують регулюючу функцію процесу діяльності в ситуації успіху. Модель мотивації досягнення Д. Аткинсона описує ситуацію успіху, як «ідеальний випадок», кінцевий результат якого, а саме успіх, тісно пов'язаний із самооцінкою. Він зазначає, що чим складнішою для досягнення є ціль, тим більш привабливішою вона здається [17]. Тобто, студент в юнацькому віці з високими уявленнями про себе, свої можливості, навички може мати низьку мотивацію досягнення успіху, адже через високу самооцінку, навіть якщо вона не підкріплена реальними успіхами, він вважатиме, що всі цілі для нього є досить легкими, а тому не буде прагнути їх досягти.

Однак, прояв мотивації досягнення успіху в юнацькому віці для студента має особливу значимість, бо це є період розкриття та реалізації власного потенціалу для особистості, пошуку себе, саморозвитку та самовизначення. Ще З. Фрейд вважав, що внутрішнім джерелом розвитку є суперечність між реальним та ідеальним Я-образом: якою себе особистість бачить та якою прагне стати. У юнацькому віці ці образи постають досить

новими та більш узагальненими, що передбачають прагнення до вищого статусу в суспільстві, становлення у професійній сфері, а дехто навіть прагне створити сім'ю [4]. Мотивація досягнення успіху у студентів в юнацькому віці спрямована саме на дані сфери.

У науковій праці Ю. Горбенка зазначається, що студенти в юнацькому віці можуть негативно оцінювати власну зовнішність, проте високо оцінювати інтелектуальні та соціальні здібності й навички. Через низьку самооцінку свого зовнішнього вигляду у студентів юнацького віку часто може з'явитися бажання змінити щось в собі, своєму іміджі, аби показати себе з кращого боку перед протилежної статі, тому в даному аспекті наявна мотивація досягнення визнання та прийняття себе як самим собою, так й іншими людьми. Наявність високої оцінки Я-соціального може активізувати потребу у повазі, що проявляється в мотивації досягнення успіху в обраній сфері професійної діяльності. В юнацькому віці студенти починають усвідомлювати свої можливості та розуміти необхідність влаштувати власне майбутнє, завдяки чому вся мотиваційна сфера перебудовується і головну роль починають грати мотиви підготовки до самостійного життя, визначення сенсу свого життя. Однак, критичне відношення до свого минулого, завищений рівень домагань та недостатньо адекватна самооцінка спричиняють складнощі у досягненні успіху. К. Харитонова провела дослідження, де виявила, студенти з високою самооцінкою мають високу мотивацію до успіху, а тому є надзвичайно наполегливими у досягненні поставлених цілей. Студенти ж із низькою самооцінкою мають знижений рівень мотивації досягнення, бо зазвичай ставлять собі нижчу мету, ніж вони могли б реально досягти [16].

Студенти юнацького віку з низькою самооцінкою можуть проявити неабияку вмотивованість на досягнення успіху саме через те, що у них ідеальне-Я дуже відрізняється від реального-Я, а тому кількість прагнень є більшою, ніж у тих, в кого самооцінка є високою. Студенти юнацького віку з високою самооцінкою і так вважають, що досягли свого ідеального-Я як в якості професіонала, знавця своєї справи, так і чудового друга, який є лідером,

опорою та підтримкою для близьких, хоча це може і не співпадати з реальністю.

Уявлення про студентів юнацького віку про себе має велике значення для їхньої мотивації. Шляхом самоаналізу формується їхня самооцінка, завдяки якій вони починають усвідомлювати свої цінності, потреби та бажання, на основі яких будують власні цілі і для досягнення цих цілей мотивація до досягнення успіху зростає [16].

Отже, проблематику впливу самооцінки на мотивацію досягнення досліджували Є. Іноземцева, Є. Дяченко, Т. Зобніна, Л. Кислякова та інші, результати яких доволі суперечать один одному. Мотивація досягнення успіху виникає в студента юнацького віку завдяки самооцінці, що формується при зіставленні образів Я-реального та Я-ідеального, і проявляється у саморозвитку та самопокращенні при великій кількості відмінностей між ними. При віддаленості їх одне від одного в студента юнацького віку формується низька самооцінка, що провокує високу мотивацію досягнення успіху за-для приближення Я-реального до Я-ідеального. При максимальній наближеності цих двох образів у студента юнацького віку формується висока самооцінка, що провокує низьку мотивацію досягнення успіху, адже Я-реальне вже вважається Я-ідеальним.

Висновок до розділу 1

У даному розділі розглядалися теоретичні аспекти проблеми впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку. Аналіз літературних джерел з даної тематики дозволяє сформулювати теоретичну позицію, відповідно до якої:

1. Явище самооцінки вивчали такі класики, як У. Джеймс, Р. Бернс, А. Маслоу та інші, що сформували погляди сучасних вчених щодо даної проблематики, а саме: Т. Криворучко, О. Молчанової, О. Давиденко, О. Скрипченко та ін. Самооцінка – це центральний компонент особистості, що являє собою зіставленням її Я-реального та Я-ідеального та регулює її поведінку й діяльність, а також демонструє рівень розвитку людини. Тобто, чим меншою є різниця між Я-реальним та Я-ідеальним, тим більше людина вважається розвиненішою.

2. Мотивація – це сукупність спонукаючих факторів, що визначають поведінку особистості, викликаючи її активність. Мотивацію досліджували такі сучасні науковці, як: О. Щербина, І. Вартанова, А. Климчук, Н. Низовських та інші. Аналізуючи власну поведінку, людина починає усвідомлювати істинні мотиви своєї діяльності, а тому організовує план дій для успішного досягнення мети. У юнацькому віці мотивація студентів зумовлена бажанням самоствердження, самореалізації та саморозвитку, що власне і є істинними мотивами.

3. Проблематику впливу самооцінки на мотивацію досягнення досліджували Є. Іноземцева, Є. Дяченко, Н. Биктіна, Т. Зобніна, Л. Кислякова та інші, результати яких виявилися доволі суперечать один одному. Мотивація досягнення успіху виникає в студента юнацького віку завдяки самооцінці, що формується при зіставленні образів Я-реального та Я-ідеального, і проявляється у саморозвитку та самопокращенні при великій кількості відмінностей між ними.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА МОТИВАЦІЮ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

2.1. Організація та методи дослідження. Підбір психодіагностичних методик

Метою дослідження є виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Емпіричне дослідження базувалося на основі психологічних поглядів і понять, визначених у попередньому теоретичному розділі. А саме, самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, своїх якостей, можливостей, здібностей і свого місця серед інших людей [26]; усвідомлення власної ідентичності незалежно від впливу зовнішнього середовища, що складається в процесі пізнання людиною самої себе [4].

Мотивація – це сукупність спонукальних чинників, усвідомлюваних або ж неусвідомлюваних, які викликають активність в особистості, визначають її спрямованість [26;4]; це система факторів, що детермінують поведінку людини та підтримують її активність на визначеному рівні [16]. Мотивація досягнення – різновид мотивації діяльності, що пов'язаний з потребою індивіда досягати успіху в обраній сфері [26].

У дослідженні взяли участь студенти Національного Авіаційного Університету віком від 19 до 21 року зі спеціальності 053 «Психологія», які були опитані дистанційно за допомогою мережі Інтернет.

На даному етапі роботи вирішувались такі завдання:

1. Підбір психодіагностичних методик для дослідження впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.
2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

3. Виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку.

Для вирішення поставлених дослідницьких завдань в роботі були використані наступні теоретичні, емпіричні методи, а також методи кількісної обробки даних:

1. Теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація теоретичних і практичних досліджень феноменів самооцінки та мотивації до досягнення успіху у вітчизняній та зарубіжній психології.

2. Емпіричні методи:

- для діагностики рівня самооцінки було використано методичку «Рівень самооцінки» М. Сонерсен;
- для виявлення рівня мотивації до досягнення успіху було використано методичку «Мотивація до успіху» Т. Елерса.

Для математичної обробки даних були використані одновибірний критерій Колмогорова-Смірнова для визначення типу розподілу, а також коефіцієнт кореляції Пірсона, лінійна регресія, кількісний та якісний аналіз.

2.2. Результати дослідження та їх аналіз

За результатами методички діагностики «Рівень самооцінки» М. Сонерсен було отримано кількісні дані, які представлено у таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Кількісні показники та відсотковий розподіл рівнів самооцінки за результатами методички діагностики «Рівень самооцінки» М. Сонерсен

Рівень самооцінки	Кількість досліджуваних	Кількість досліджуваних у %
Високий	11	42
Середній	8	31
Низький	3	12
Дуже низький	4	15

Табличні дані свідчать, що у більшості студентів юнацького віку (42%) виявлено високий рівень самооцінки. Даний рівень мають студенти юнацького віку активні, впевнені у собі, своїх діях та судженнях, що не залежать від думки інших. Вони живуть у гармонії з собою, ставляться до себе з повагою. Однак, їм властива така якість як нарцисизм, що проявляється у возвеличенні власної персони над іншими. Такі студенти юнацького віку вважають, що їхні можливості, навички, здібності розвинені по максимуму, а між образами Я-реальне та Я-ідеальне не бачать відмінностей і сприймають себе як ідеал.

Середній рівень самооцінки виявлено у 31% студентів юнацького віку, що свідчить про невіру в себе, власні сили у певні моменти життя людини. Такі моменти можуть стосуватися конкретної сфери, в якій вони почувають себе невпевнено, наприклад, вони високо оцінюють себе та свої навички на роботі, проте низько оцінюють себе у любовному плані, відносинах із протилежною статтю. Тобто, можна сказати, що це ті студенти юнацького віку, які знаходяться на шляху до свого Я-ідеального, розвиваються у різних сферах свого життя згідно з характеристиками власного ідеалу, однак, в них не все може виходити. Також має право на існування думка, що це, навпаки, ті студенти юнацького віку, у яких колись була висока самооцінка і які усвідомили, що вони не є власним ідеалом або в них з'явився новий ідеал, а тому Я-реальне і Я-ідеальне мають певні відмінності.

Низький рівень, який виявлено у 12% студентів юнацького віку, характеризує їх як невпевнених у собі, розгублених, що часто підпадають під вплив інших людей. Критика ними сприймається болісно, а похвалу сприймають неадекватно, бо не вірять, що вони її достойні, вважають її неправдивою. Студенти юнацького віку з низькою самооцінкою знають, що їм є до чого прагнути, адже образ Я-реального категорично не співпадає з Я-ідеальним. Вони аналізують себе, аби зрозуміти, яким чином досягти свого ідеалу, розробляючи план дій, що допоможе їм досягти успіху.

Дуже низька самооцінка виявлена у 15% студентів юнацького віку, для яких характерно відчувати себе жертвою обставин. У кожній фразі, сказаній в

їхню адресу, вони шукають прихований сенс їх образити. Також вони вважають, що оточуючі суттєво переважають у можливостях, якостях, поведінці і т.д., через що не бачать свою значущість у суспільстві. Таким студентам юнацького віку дуже важко досягати своїх цілей, успіху, адже вони вважають, що кількість відмінностей між Я-реальним та Я-ідеальним є занадто великою. Часто саме вони потребують певної психологічної допомоги, аби зрозуміти, що все лише у їхніх руках, почати процес перетворення завжди найтяжче, а надалі буде легше.

За результатами методики діагностики «Мотивація до успіху» Т. Елерса було отримано дані, представлені у таблиці 2.2.2.

Таблиця 2.2.2

Кількісні показники та відсотковий розподіл рівнів мотивації до досягнення успіху за результатами методики «Мотивація до успіху» Т. Елерса

Рівень мотивації до досягнення успіху	Кількість досліджуваних	Кількість досліджуваних у %
Дуже високий	7	27
Помірно високий	9	35
Середній	6	23
Низький	4	15

Як бачимо з табл. 2.2.2, дуже високий рівень мотивації до успіху виявлено у 27% студентів юнацького віку, що за інтерпретацією самого автора свідчить про скромні надії на успіх, ніж у тих в кого він низький, однак, це також свідчить про виконання великої кількості завдань, щоб досягти цілі. Важливо зазначити, що даний рівень мотивації досягнення загалом виявлено у студентів юнацького віку з низькою та середньою самооцінкою. А тому велика кількість завдань згідно із підрозділом 1.3. зумовлена суттєвими відмінностями між реальністю та ідеалом.

Помірно високий рівень виявлено у 35% студентів юнацького віку, а середній – у 23%. Це може свідчити про те, що відмінності між їхнім Я-

реальним та Я-ідеальним досить незначні, а тому вони не прикладають багато зусиль для досягнення свого ідеалу.

Низький рівень мотивації до успіху виявлено у 15% студентів юнацького віку, в яких також виявлено високу самооцінку, що свідчить про те, що вони оцінюють себе та свої здібності дуже високо, а тому не прагнуть досягати більшого, адже для них їхнє Я-реальне вже співпадає з Я-ідеальним, навіть якщо це не так.

2.3. Виявлення впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку

Насамперед зазначимо, що за результатами методик, поданих у попередньому параграфі, було виявлено певну закономірність між рівнем мотивації до успіху та рівнем самооцінки. Так, при вищому рівні мотивації до успіху рівень самооцінки в опитуваних був нижчий. Наприклад, дуже високий рівень мотивації до успіху поєднаний з самооцінкою високого та середнього рівня. Для регресійного аналізу спочатку ми визначили тип розподілу даних за допомогою одновибірною критерію Колмогорова-Смірнова, результати якого представлені у таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1

Результати визначення типу розподілу даних
за одновибірним критерієм Колмогорова-Смірнова

	Мотивація до успіху	Самооцінка
Асимптичне значення	0,867	0,099

При асимптичному значенні більшим від 0,05, тип розподіл даних є нормальним. При даному типі розподілу для знаходження зв'язку між явищами застосовується коефіцієнт кореляції Пірсона. Результати кореляції представлені у таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

Результати кореляційного аналізу за допомогою
коефіцієнту кореляції Пірсона

	Мотивація до успіху	Самооцінка
Мотивація до успіху	-	-0,910** 0,000
Самооцінка	-0,910** 0,000	-

Примітка: ** - кореляція значима на рівні 0,01

Емпіричне число дуже наближене до 1, що свідчить про сильний зв'язок між даними явищами. До того ж, зв'язок є оберненим, тобто, при високому рівні одного явища інше має нижчий рівень і навпаки. Число значимості не перевищує 0,05, а це означає, що сильна обернена кореляція між мотивацією до успіху та самооцінкою є значимою і надалі можна дослідити, чи впливає самооцінка на мотивацію до успіху.

Гіпотезою є те, що самооцінка послаблює мотивацію до успіху. Нижче представлені результати лінійної регресії у таблицях 2.3.3, 2.3.4 та 2.3.5.

Таблиця 2.3.3

Сумарна модель лінійної регресії

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	0,910a	0,828	0,821	1,99034

Предиктори: (константа), самооцінка

Величина коефіцієнта множинної кореляції R змінюється від 0 до 1 і має бути ближчою до 1. У нашому випадку показано тісний зв'язок між мотивацією до успіху та самооцінкою, високу значимість якого показує критерій Фішера та його значущість, представлені у таблиці 2.3.4, а це значить, що отримана регресійна модель може бути інтерпретована і результати

передбачення можна взяти до уваги. Коефіцієнт множинної детермінації R-квадрат показує, який відсоток дисперсії залежної змінної пояснює регресійна модель. Таким чином, 82% дисперсії мотивації до успіху пояснюється самооцінкою, а залишок від 100% відноситься до помилки оцінки.

Таблиця 2.3.4

ANOVA^b

Модель	Сума квадратів	ст. св.	Середній квадрат	F	Значимість
Регресія	457,579	1	457,579	115,508	0,000 ^a
Залишок	95,075	24	3,961		
Всього	552,654	25			

а. Предиктори: (константа), самооцінка

б. Залежна змінна: мотивація до успіху

Таблиця 2.3.5

Коефіцієнти^a

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість
	B	Стандартна помилка	Бета		
1 (константа) самооцінка	23,225	0,690	-0,910	33,679	0,000
	-0,478	0,045		-10,747	0,000

а. Залежна змінна: мотивація до успіху

Саме показник Бета показує внесок самооцінки в регресійну модель, а високий показник значимості дозволяє зрозуміти, що незалежна змінна «самооцінка» дійсно значуща для передбачення залежної змінної «мотивації». Завдяки коефіцієнту B можна розробити наступне рівняння регресії:

$$\text{МОТИВАЦІЯ ДО УСПІХУ} = 23,225 - 0,478 (\text{самооцінка})$$

Тобто, залежна змінна «мотивація до успіху» детермінується такою змінною, як «самооцінка» (обернений зв'язок).

Таким чином, на етапі математичної статистики з'ясовано, що самооцінка суттєво впливає на мотивацію до досягнення успіху. Якщо взяти до уваги тип кореляційного зв'язку, то чим нижчою є самооцінка, тим вищою є мотивація і навпаки. Це може бути пов'язано з тим, що студент юнацького віку з низькою самооцінкою проводить багато часу у власних думках та шляхом самопізнання знаходить всі свої слабкі сторони, а тому вмотивований ставати кращим, аби досягти власного ідеалу. У тих же студентів юнацького віку, в яких самооцінка вища, мотивація є зниженою. Вони схильні вважати, що всі їхні здібності, навички, статус у суспільстві і т.д. знаходяться на досить високому рівні, а тому вони покладаються саме на них.

Висновок до розділу 2

У даному розділі проводилося емпіричне дослідження впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку. Результати аналізу емпіричних даних та їх математичної обробки з даної тематики дозволяє сформулювати наступну позицію, відповідно до якої:

1. У переважній більшості студентів юнацького віку виявлено високий та середній рівень самооцінки, що свідчить про їхню впевненість у собі та усвідомлення власної значущості. Вони вважають, що їхні образи Я-реального та Я-ідеального повністю співпадають або мають лише незначні відмінності. У меншій кількості студентів юнацького віку виявлено низьку та дуже низьку самооцінку, тобто, Я-реальне категорично не співпадає з їхнім образом Я-ідеального.

2. У студентів юнацького віку із середньою та низькою самооцінкою виявлено високу та помірно високу мотивацію досягнення успіху, що свідчить про їхнє прагнення стати кращими, аби Я-реальне співпадало з їхнім Я-ідеальним. У даному випадку успіх являє собою зменшити кількість відмінностей між цими двома Я-образами. У студентів юнацького віку з високою самооцінкою виявлено низьку мотивацію досягнення успіху, тобто, вони вже вважають себе успішними, ідеальними та достатньо саморозвиненими.

3. Кореляційний аналіз показав наявність сильного оберненого зв'язку, що підкріплений високою значимістю. Зв'язок між обраними явищами дозволив провести регресійний аналіз, аби виявити вплив самооцінки на мотивацію до успіху. Регресійна модель підтвердилася високими показниками критерію Фішера та його значимості. За результатами регресії було виявлено, що самооцінка впливає на мотивацію до досягнення успіху на 82%, а детермінація мотивації самооцінкою має обернений зв'язок, тобто, чим вищою є самооцінка, тим нижчою є мотивація до досягнення успіху у студентів юнацького віку.

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні розглядалися теоретичні аспекти проблеми впливу самооцінки на мотивацію досягнення успіху у студентів юнацького віку, а також емпіричне дослідження з даної проблематики. Аналіз літературних джерел з даної тематики, а також результати аналізу емпіричних даних та їх математичної обробки дозволяє сформулювати наступну позицію, відповідно до якої:

1. Явище самооцінки вивчали такі класики, як У. Джеймс, Р. Бернс, А. Маслоу та інші, що сформували погляди сучасних вчених щодо даної проблематики, а саме: Т. Криворучко, О. Молчанової, О. Давиденко, О. Скрипченко та ін. Самооцінка – це центральний компонент особистості, що являє собою зіставленням її Я-реального та Я-ідеального та регулює її поведінку й діяльність, а також демонструє рівень розвитку людини. Тобто, чим меншою є різниця між Я-реальним та Я-ідеальним, тим більше людина вважається розвиненішою.

Мотивація – це сукупність спонукаючих факторів, що визначають поведінку особистості, викликаючи її активність. Мотивацію досліджували такі сучасні науковці, як: О. Щербина, І. Вартанова, А. Климчук, Н. Низовських та інші. Аналізуючи власну поведінку, людина починає усвідомлювати істинні мотиви своєї діяльності, а тому організовує план дій для успішного досягнення мети. У юнацькому віці мотивація студентів зумовлена бажанням самоствердження, самореалізації та саморозвитку, що власне і є істинними мотивами.

Проблематику впливу самооцінки на мотивацію досягнення досліджували Є. Іноземцева, Є. Дяченко, Н. Биктіна, Т. Зобніна, Л. Кислякова та інші, результати яких виявилися доволі суперечать один одному. Мотивація досягнення успіху виникає в студента юнацького віку завдяки самооцінці, що формується при зіставленні образів Я-реального та Я-ідеального, і

проявляється у саморозвитку та самопокращенні при великій кількості відмінностей між ними.

2. У переважній більшості студентів юнацького віку виявлено високий та середній рівень самооцінки, що свідчить про їхню впевненість у собі та усвідомлення власної значущості. Вони вважають, що їхні образи Я-реального та Я-ідеального повністю співпадають або мають лише незначні відмінності. У меншій кількості студентів юнацького віку виявлено низьку та дуже низьку самооцінку, тобто, Я-реальне категорично не співпадає з їхнім образом Я-ідеального.

У студентів юнацького віку із середньою та низькою самооцінкою виявлено високу та помірно високу мотивацію досягнення успіху, що свідчить про їхнє прагнення стати кращими, аби Я-реальне співпадало з їхнім Я-ідеальним. У даному випадку успіх являє собою зменшити кількість відмінностей між цими двома Я-образами. У студентів юнацького віку з високою самооцінкою виявлено низьку мотивацію досягнення успіху, тобто, вони вже вважають себе успішними, ідеальними та достатньо саморозвиненими. Такі студенти не бачать відмінностей між образами Я-реальне та Я-ідеальне, а тому їм нема до чого прагнути.

3. Кореляційний аналіз показав наявність сильного оберненого зв'язку, що підкріплений високою значимістю. Зв'язок між обраними явищами дозволив провести регресійний аналіз, аби виявити вплив самооцінки на мотивацію до успіху. Регресійна модель підтвердилася високими показниками критерію Фішера та його значимості. За результатами регресії було виявлено, що самооцінка впливає на мотивацію до досягнення успіху на 82%, а детермінація мотивації самооцінкою має обернений зв'язок, тобто, чим вищою є самооцінка, тим нижчою є мотивація до досягнення успіху у студентів юнацького віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алейникова А.Б. Влияние самооценки на жизнедеятельность людей / А.Б. Алейникова, Г.А. Чеджемов // Самара: Скиф. Вопросы студенческой науки. – 2020. – № 4(44). – С. 54-57.
2. Белова Т.В. Создание ситуации успеха как одно из условий формирования творческой самореализации начинающего учителя / Т.В. Белова, Е.А. Ефимова // Ишим: АНИ Педагогика и психология. – 2017. – Т. 6. – № 1(18). – С. 23-26.
3. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитания / Р. Бернс // – М. : Прогрес. – 1986. – 420 с.
4. Варій М.Й. Загальна психологія : підр. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.Й. Варій – [3-тє вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
5. Варганова И.И. Система ценностей, мотивация и самоотношение: гендерная специфика старшеклассников / И.И. Варганова // – М: Национальный психологический журнал. – 2016. – № 4(24). – С. 115-121.
6. Водолазька О.О. Самооцінка та мотивація досягнення як чинники професійного становлення майбутніх психологів / О.О. Водолазька // Одеса: Психологія. Наука і освіта. – 2015. – № 10. – С. 49-54.
7. Давыденко Е.Л. Самооценка в юношеском возрасте / Е.Л. Давыденко, И.Н. Протасова // Бийск: Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии : Психологические науки. – 2014. – С. 103-107.
8. Дніпрова О.А. Динаміка мотивації досягнення у студентів-психологів / О.А. Дніпрова // Дніпро: Вісник Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Психологічні науки. – 2014. – № 1(7). – С. 17-21.
9. Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посібник / С.С. Занюк // – К.: Либідь. – 2002. – 304 с.

10. Зінченко С.В. Роль «Я-концепцій» в особистісному самовизначенні дорослих / С.В. Зінченко // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К. – Ніжин. – 2015. – С. 131-135.

11. Зобнина Т.В. Влияние самооценки на мотивацию достижений студентов – будущих педагогов / Т.В. Зобнина, Л.П. Кислякова // Шуя: Символ науки. Психологические науки. – 2019. – № 2. – С. 87-89.

12. Иноземцева Е.С. Мотивация достижения и самооценка студентов специальности киническая психология / Е.С. Иноземцева, Е.В. Дьяченко // Екатеринбург: ФГБОУ ВО УГМУ Минздрава России, – 2017. – с.169-176.

13. Кальченко А.Г. Влияние самооценки на эффективность учебного процесса / А.Г. Кальченко // Самара: Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2010. – № 12. – С. 345-348.

14. Климчук А.О. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності / А.О. Климчук, А.М. Михайлов // Суми: Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2018. – № 1. – С. 218-234.

15. Криворучко Т.І. Особливості розуміння самооцінки в сучасній психологічній науці / Т.І. Криворучко // Тернопіль: Медсестринство. – 2015. – № 4. – С. 19-22.

16. Легенька Ю.В. Дослідження зв'язку мотивації досягнення та самооцінки учнів ПТНЗ / Ю.В. Легенька, Г.П. Шукалюк // Одеса: Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації ГО «ІОМП». – 2015. – С.90–97.

17. Литвинчук М.Ю. Проблема психологічної готовності військовослужбовців: мотиваційний компонент / М.Ю. Литвинчук // Чернівці: Теорія і практика сучасної науки. – 2017. – С. 81-83.

18. Максименко С.Д. Загальна психологія: навчальний посібник / С.Д. Максименко, В.О. Соловієнко // – К. : МАУП, 2000. – 256 с.

19. Молчанова О.Н. Личность – Время – Самооценка / О.Н. Молчанова // – М.: Психология здоровья и личностного роста. – 2008. – № 4. – С. 21-32.
20. Мухина Ю.И. Самооценка как форма проявления самосознания / Ю.И. Мухина // – М. : Психологические науки. – 2018. – С. 203-206.
21. Немов Р.С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. — 4-е изд. / Р.С. Немов. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. — Кн. 1: Общие основы психологии. — 688 с.
22. Низовских Н.А. Мотивация саморазвития человека / Н.А. Низовских // Киров: Вестник Вятского государственного университета: Психологические науки. – 2008. – С. 113-120.
23. Олійник О.О. Самооцінка як передумова професійного становлення студентів / О.О. Олійник // – К. : Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – №1. – С. 97-101.
24. Павлюк О. Основні теоретико-концептуальні підходи до вивчення самооцінки особистості у вітчизняній та зарубіжній літературі / О. Павлюк // Чернівці: Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. – 2014. – № 4. – С. 59-65.
25. Петрова С.И. О категориях «потребность», «интерес», «мотив» / С.И. Петрова // Краснодар: Наука без границ. Социологические науки. – 2018. – № 6 (23). – С. 90-94.
26. Прокопенко І.Ф. Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / І.Ф. Прокопенко // — Харків : Фоліо. – 2012. – 863 с.
27. Сайтова М.А. Роль самооценки в достижении жизненного успеха / М.А. Сайтова // Тобольск: Национальная ассоциация ученых: Психологические науки. – 2015. – №3(8). – С. 103-105.
28. Сердюк Л.З. Чинники внутрішньої мотивації учіння студентів ВНЗ/ Л.З. Сердюк // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 679. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. – С. 148-156.

29. Скрипченко О.В. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Каравела, 2009. – 464 с.
30. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шапар // — Х. : Прапор, 2007.— 640 с.
31. Ширальди Г. Самооценка. Практическое руководство по развитию уверенности в себе / Г. Ширальди // – М: МИФ. – 2021. – 260 с.
32. Щербина О. Мотивація і стимулювання у контексті компенсаційної політики організації / О. Щербина // – К: Кадровик : трудове право і управління персоналом. – 2007. – № 1. – с. 118-123.
33. James W. The Principles of Psychology / W. James // – Vol. I. – N.Y. : Henry Holt and Company. – 1890. – P. 291-401.